

APROBAT:

MINISTRUL JUSTIȚIEI
OLEG EFRIM

DATA_____

STUDIU

Perfecționarea cadrului normativ pentru a asigura
specializarea persoanelor care lucrează cu copiii aflați în
contact cu sistemul justiției

Direcția elaborare a actelor normative

Cuprins

Introducere.....	3
Organele care lucrează cu copiii aflați în contact cu sistemul justiției și specializarea personalului acestora.....	5
1. Poliția.....	5
2. Procuratura.....	7
3. Servicii de asistență legală.....	8
4. Servicii acordate copilului în cursul examinării cauzei în instanța de judecată..	10
5. Servicii de mediere.....	13
6. Servicii de asistență și reabilitare acordate copiilor supuși probațiunii.....	14
7. Servicii de detenție.....	15
8. Servicii educaționale publice.....	16
9. Servicii de expertiză.....	18
Concluzii și recomandări.....	22

INTRODUCERE

Potrivit art. 20 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, orice copil care este, temporar sau definitiv, lipsit de mediul său familial, sau care, în propriul său interes, nu poate fi lăsat în acest mediu, are dreptul la protecția și ajutorul special din partea statului.

Republica Moldova este o țară în tranziție, care aspiră să adere la Uniunea Europeană și reformarea continuă a sistemului ei juridic va juca un rol important în promovarea integrării europene. În condițiile democratizării tuturor sferelor vieții sociale o deosebită importanță se acordă consolidării familiei, prin oferirea unor servicii de calitate, menite să apere nu numai familia ca entitate componentă a societății, dar și copilul ca personalitate umană.

Drepturile copilului fac parte din categoria drepturilor omului și decurg din calitățile distincte ale copilului ca persoană, de aceea copilul trebuie să beneficieze de drepturile generale ale omului, la care suntem toți îndreptățiți încă din momentul nașterii.

Mai mult, copilul este vulnerabil în procesul de dezvoltare și are nevoie de o oarecare autonomie, fapt ce presupune dispunerea de către acesta a unor drepturi proprii, în special *drepturi de protecție* (care se referă la protecția împotriva oricărei forme de abuz fizic, emoțional, exploatare etc.), *drepturi la dezvoltare* (care prevăd accesul la toate tipurile de servicii sociale, educative, medicale, legale etc.) și *drepturi de participare* (care presupun dreptul de implicare în deciziile care îl privesc).

Standardele internaționale recunosc copilul ca persoană și nu ca o extensie a părinților, fiind titular al tuturor drepturilor ce derivă din acest statut cu sublinierea particularităților bio-psiho-sociale ale acestuia, de natură a-i limita capacitatea juridică în diferite situații. Toate acestea reclamă intervenția unor măsuri de asistență, protecție și ocrotire a copilului corespunzător stadiului său de dezvoltare ontogenetică. Aceasta din urmă particularitate imprimă vulnerabilitate drepturilor

copilului deoarece, deși formal identice, conținutul lor și formele de aplicare diferă în funcție de procesul de dezvoltare al copilului, reclamând imperativ intervenția principiului interesului superior al copilului.

Totodată, viața este complexă și cu multe evenimente imprevizibile. Nimeni nu este scutit de situații neplăcute și nimeni nu ne poate garanta că nu vom interacționa cu sistemul justiției, cu organele poliției, procuraturii sau judecătorești. Pentru cei maturi realitatea ce ne înconjoară este mai mult sau mai puțin cunoscută, ei știind cum să evite anumite influențe negative, să înțeleagă ce le poate dăuna și cum să se comporte în societate.

Copii au o experiență de viață sumară, deprinderi sociale superficiale, nu prea știu să aleagă prioritățile, în consecință, cad ușor sub influențe negative, pot fi manipulați să comită fapte ilicite. Deseori copiii ajung să aibă probleme cu legea, fie din necunoaștere, fie din cauza mediului care i-a afectat, fie chiar din vina părinților care nu au știut cum să le explice ce este bine și ce este rău. Orice copil bănuțit, învinuit de săvârșirea unei infracțiuni riscă să fie reținut, arestat și perchezitionat și în final condamnat. Atunci apare întrebarea ce facem în acest caz, cum procedăm pentru a apăra drepturile și libertățile acestui copil.

Principalele intervenții a statului trebuie să se dezvolte în vederea asigurării unei justiții prietenoase copilului, o justiție accesibilă, corespunzătoare vârstei, rapidă, adaptată și concentrată pe necesitățile și drepturile copilului, inclusiv pentru acordarea serviciilor de calitate presentențială, sentințială în comunitate, penitenciară și postpenitenciară.

Pentru crearea unui sistem de justiție prietenos copiilor, nu mai puțin important este și specializarea actorilor din sistemul justiției în lucru cu copii, asta ar garanta respectarea și implementarea eficientă a drepturilor copiilor, iar starea emoțională, fizică și cognitivă a copiilor, care intră în contact cu sistemul de justiție ar fi abordată multilateral

1. Poliția

Ofițerii de urmărire penală nu sunt specializați, dar beneficiază de cursuri de instruire în lucru cu copiii

În actuala redacție a Codului de procedură penală legiuitorul prin prevederea art. 270 alin (1) lit. d) a delegat procurorului atribuția exclusivă de a exercita urmărirea penală în cazul infracțiunilor săvârșite de minori.

Conform prevederilor art. 271 alin 2 din CPP al RM dacă organul de urmărire penală constată că nu este competent a examina cauza dată, imediat dar nu mai târziu de 3 zile, trimite cauza procurorului.

În contextul prevederilor enunțate, nu se exclude probabilitatea interacțiunii copilului cu ofițerul de urmărire penală. Astfel, copiii pot interacționa cu organele de urmărire penală în următoarele situații:

- din momentul sesizării organului de poliție și până la expedierea cauzei către procuror;
- copilului îi este atribuită calitate de victimă sau parte vătămată prin infracțiune;
- copilul are statut procesual de martor într-un proces penal în care bănuitul, învinuitul este o persoană adultă.

În prezent instrumentarea cauzelor cu participarea copiilor nu este efectuată de ofițeri de urmărire penală specializați, după cum nu sunt efectuate nici instruirii pentru dezvoltarea competențelor de interacționare constructivă cu copilul în cursul efectuării acțiunilor de urmărire penală. Ofițerii de urmărire penală nu sunt specializați în domeniu asistării copiilor, fapt ce conduce spre situații de inhibare a copilului ce interacționează cu organele de urmărire penală și provoacă stări de disconfort psihologic acestora.

Formare profesională continuă și cercetări științifice aplicative al MAI, formarea profesională continuă a angajaților din organele și subdiviziunile Ministerului Afacerilor Interne se face în conformitate cu Hotărârea Guvernului nr. 1224 din 09.11.2004 cu privire la organizarea formării profesionale continue. Respectiv, colaboratorii MAI odată în 3 ani beneficiază de cursuri de instruire

continuă, care însă nu prevăd programe separate de instruire în domeniul asistenței copiilor aflați în contact cu sistemul de justiție.

Totodată, la catedra „Procedură penală și criminalistică” a „Academiei Ștefan cel Mare”, de pe lângă MAI, la disciplina „Activitatea de urmărire penală” au fost introduse 5 module privind instruirea angajaților la compartimentul respectarea drepturilor și libertăților fundamentale pe cauzele cu implicarea copiilor aici fiind desfășurate cursuri de perfecționare pentru ofițeri de urmărire penală

Art. 479 CPP al RM stipulează că la audierea bănuțitului, învinutului, inculpatului minor, participarea apărătorului și a pedagogului sau psihologului este obligatorie. Pedagogul sau psihologul este în drept, cu consimțămîntul organului de urmărire penală, să pună întrebări minorului, iar la sfîrșitul audierii, să ia cunoștință de procesul verbal sau, după caz, de declarațiile scrise ale minorului și să facă observații în scris referitor la plenitudinea și corectitudinea înscrierii lor. Aceste drepturi sunt explicate pedagogului sau psihologului înainte de începerea audierii minorului, despre ce se face mențione în procesul-verbal respectiv.

Legislația procesual penală nu prevede o normă expresă care ar reglementa statutul pedagogului și psihologului, ci doar norme generale. Unele procedurii și practici aplicabile în faza efectuării acțiunilor de urmărire penală, nu asigură un caracter prietenos în raport cu necesitățile copilului.

Organigrama organelor de poliție nu prevede angajarea unui psiholog, copiii sunt asistați în cursul audierii de către pedagogi din școlile comunitare sau din cadrul subdiviziunilor pentru protecția drepturilor copilului. Într-o astfel de accepțiune se creează premise ca copilul să fie asistat de un pedagog/psiholog care nu cunoaște specificul asistențial al copiilor aflați în contact cu sistemul de justiție. De regulă, pedagogii care participă la audierea minorilor nu au urmat cursuri de formare inițială și continuă privind asistarea copiilor aflați în contact cu sistemul de justiție.

2. Procuratura

Procurorii au fost specializați prin ordinul nr. 808-p din 07.09.2010 cu privire la sarcinile procuraturii în domeniul protecției drepturilor copilului și înfăptuirea justiției pentru minori

Procurorul este persoana cu funcție de răspundere care, în limitele competenței sale, exercită în numele statului urmărirea penală, reprezintă învinuirea în instanță, exercită și alte atribuții prevăzute de CPP al RM.

Principalele atribuții ale procurorului în domeniul justiției pentru copii constau în exercitarea urmării penale și participarea în cadrul ședințelor de judecată.

În cadrul activității de exercitare a urmării penale, rolul procurorului vizează efectuarea anchetei la etapa de urmărire penală, audierea copilului, martorilor, învinuiților, eventual a părinților, luarea măsurii reținerii, propunerea către instanță a măsurii de arestare preventivă, dispunerea trimiterii în judecată prin rechizitoriu în cazul săvârșirii unei infracțiuni, întocmirea rechizitoriului trimis instanței, propunerea măsurii de netrimitere în judecată pentru cei care nu răspund penal, aplicarea sancțiunilor administrative, verificarea modului în care se respectă drepturile minorilor și a persoanelor puse sub interdicție și alte acțiuni prevăzute de CPP.

Rolul procurorului ce participă la soluționarea cazurilor în cadrul ședințelor de judecată vizează: susținerea acuzării, respectarea drepturilor procesuale, urmărirea modului în care sunt menținute probele din faza de urmărire penală etc.

La interacțiunea cu justiția penală, copilul poate dobîndi următorul statut: bănuit, învinuit, inculpat, parte vătămată, martor. Statutul procesual și drepturile bănuitului, învinuitului, inculpatului, victimei, părții vătămate, martorului sunt reglementate în articolele 58, 59, 63, 64, 65, 66 din CPP.

Prin Ordinul nr. 808-p din 07.09.2010 cu privire la sarcinile procuraturii în domeniul protecției drepturilor copilului și înfăptuirea justiției pentru minori au fost desemnați procurori specializați în problemele copiilor. Respectiv, procurorii specializați au beneficiat de cursuri de formare și instruire specializate în domeniul asistării și protecției copiilor.

3. Servicii de asistență legală

Avocații care acordă asistență juridică garantată de stat au fost specializați prin Hotărîrea Consiliului Național de Asistență Juridică Garantată de Stat nr. 16 din 29.09.2010 , Hotărîrea nr. 3 din 11.04.2012 precum și Hotărîrea nr. 19 din 21.12.2012

Serviciile legale de asistență juridică acordate persoanelor, inclusiv minorilor de către avocați, pot fi grupate în două tipuri de asistență juridică: asistența juridică calificată acordată de către avocați în baza contractului încheiat între avocat și client, în care onorariu este stabilit bilateral printr-o clauză contractuală; asistența juridică calificată acordată de către avocați publici, în care onorariu este fix, potrivit tarifelor aprobate de Consiliul Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat.

În principiu, serviciile legale acordate minorului din partea avocatului public sunt legate de exercitarea drepturilor sale de care dispune în cadrul procesului penal, contravențional sau civil.

Astfel, minorul și familia acestuia urmează să beneficieze de următoarele servicii legale: consultații și explicații în probleme juridice; întocmirea de acte juridice relevante; reprezentare în fața autorităților administrației publice; apărare a intereselor bănuیتului, învinuitului, inculpatului în proces penal; apărare și reprezentare a intereselor condamnatului; apărare a intereselor persoanei în cadrul procedurii pe cauze contravenționale; apărare și reprezentare a intereselor persoanei în cadrul procesului civil; apărare și reprezentare a intereselor persoanei în instanță de contencios administrativ.

Potrivit prevederilor legale, minorii pot beneficia de asistență juridică primară indiferent de nivelul de venit al familiei și asistență juridică calificată, în următoarele situații: au nevoie de asistenta juridica pe cauze penale, și interesele justiției o cer, însă nu dispun de suficiente mijloace pentru a plăti acest serviciu; au nevoie de asistență juridică de urgență în cazul reținerii în cadrul unui proces penal sau al unei proceduri contravenționale; au dreptul la asistență juridică obligatorie în

temeiul art. 69 alin.(1) pct.2)-12) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova; au dreptul la asistență juridică obligatorie în temeiul art. 304 și 316 din Codul de procedura civilă al Republicii Moldova; au nevoie de asistență juridică în cauze contravenționale, civile și de contencios administrativ, însă nu dispun de suficiente mijloace pentru a plăti aceste servicii, cauzele fiind complexe din punct de vedere juridic sau procesual.

Un rol important în sistemul justiției pentru copii îl ocupă apărătorul minorului cu atât mai mult cu cât, în ipoteza în care copilul a intrat în conflict cu legea penală, asistența juridică a acestuia este obligatorie. În actuala redacție a Legii cu privire la avocatură, care reglementează organizarea și exercitarea profesiei de avocat nu se prevede o specializare a avocaților în asistența juridică și reprezentarea minorilor, aceștia fiind desemnați de către CNAJGS în dosarele penale sau aleși de către reprezentanții legali ai copilului.

Actualmente activează avocați publici specializați în asistarea copiilor. Fără îndoială că aceasta atestă o practică pozitivă în domeniul promovării unei justiții prietenoase copilului, doar că numărul avocaților publici specializați este mult prea mic în raport cu cauzele ce implică minori.

Avocatul Parlamentar pentru protecția drepturilor copilului numit în baza Hotărârea Parlamentului nr. 222-XVI din 30 octombrie 2008

Ținând cont de importanța respectării drepturilor copilului, la data de 30 octombrie 2008, Parlamentul Republicii Moldova în temeiul art.4, art.5 alin (1) și (2), art. 6 alin. (1) și art. 9 alin. (1) lit. d) și e) din Legea nr.1349 din 17 octombrie 1997 cu privire la avocații parlamentari, a adoptat Hotărârea Parlamentului nr. 222-XVI prin care Tamara Plămădeală a fost numită în funcția de avocat parlamentar pentru protecția drepturilor copilului, pentru un mandat de 5 ani.

Avocatul copilului își exercită atribuțiile în vederea garantării respectării drepturilor și libertăților constituționale ale copilului și realizării, la nivel național, de către autoritățile publice centrale și locale, de către persoanele cu funcții de

răspundere de toate nivelurile a prevederilor Convenției ONU cu privire la drepturile copilului.

Potrivit art. 36 din Legea nr.1349 din 17 octombrie 1997, avocatul parlamentar pentru protecția drepturilor copilului reprezintă Centrul pentru Drepturile Omului în relațiile cu alte autorități și cu instituții din țară și din străinătate care promovează și asigură protecția drepturilor copilului. În exercitarea atribuțiilor, avocatul parlamentar pentru protecția drepturilor copilului este asistat de Serviciul pentru protecția drepturilor copilului, subdiviziune specializată în cadrul Centrului pentru Drepturile Omului.

4. Servicii acordate copilului în cursul examinării cauzei în instanța de judecată

Judecătorii sunt specializați pentru examinarea cauzelor cu implicarea minorilor prin Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr. 219/8 din 5 martie 2013

Potrivit competențelor materiale stabilite prin lege, instanțele judecătorești au un rol edificator în protecția și promovarea drepturilor copilului. Instanțele judecătorești judecă atât infracțiunile săvârșite de minori, cât și infracțiunile săvârșite asupra minorilor. În vederea soluționării lor, cauzele penale și civile, parcurg un întreg circuit judiciar administrativ care începe cu înregistrarea dosarului în instanță și se finalizează cu pronunțarea și comunicarea hotărârii judecătorești. Legat de depunerea sau repartizarea cererilor în materie civilă și a dosarului penal către instanță, legislația procesuală nu stabilește norme speciale aplicabile în cazul minorilor, respectiv fiind aplicat principiul repartizării aleatorii a dosarelor.

Actualmente, în Republica Moldova nu există instanțe specializate pentru judecarea cazurilor cu implicarea copiilor, totodată repartizarea aleatorie a dosarelor către judecători nu face inoperantă procedura instituirii unor complete specializate.

În materie penală, legiuitorul a instituit reguli speciale de procedură, fiind prevăzute dispoziții procedurale aplicabile în raport cu copilul aflat în contact cu sistemul de justiție penală și care răspunde din punct de vedere penal.

În actuala redacție a Codul de procedură penală nu sunt prevăzute dispoziții derogatorii privind copiii care sunt în contact cu sistemul de justiție penală și răspund din punct de vedere penal, de la cele de drept comun cu referire la componența completelor de judecată, în compunerea cărora să fie judecători specializați.

În Republica Moldova nu există instanțe specializate să judece cazurile cu implicarea minorilor, totodată există judecători specializați, cauzele cu implicarea minorilor sunt examinate în condiții uzuale generale, aplicând prevederile speciale referitoare la minori cuprinse în Codul de procedură penală, printre care enunțăm: asistența juridică obligatorie, participarea reprezentantului legal și al pedagogului/psihologului la audierea copilului, durata audierii minorului, etc.

În vederea specializării judecătorilor în domeniu judecării cauzelor ce implică copiii, Institutul Național de Justiție a organizat cursuri de formare a magistraților în domeniul dat, iar Consiliul Superior al Magistraturii, prin Hotărârea nr. nr. 219/8 din 5 martie 2013 a desemnat judecătorii care vor fi specializați în examinarea cauzelor cu implicarea minorilor.

Reprezentanții minorilor nu sunt specializați

Copiii în vârstă de pînă la 18 ani au capacitatea de exercițiu limitată și își exercita drepturile procesuale prin intermediul reprezentanților legali, adică a părinților, înfietorilor, tutorilor sau curatorilor.

În situația în care copilul aflat în contact cu justiția penală nu are reprezentant legal, organul de urmărire penală sau instanța de judecată numește ca reprezentant legal autoritatea tutelară. Dacă copilul este plasat într-o instituție de plasament de tip rezidențial, interesele acestuia pot fi reprezentate și de către administrația acestei instituții.

De regulă, copiii care interacționează cu sistemul de justiție penală sunt plasați în instituțiile rezidențiale sau provin din familii dezavantajate social, în care angajamente parentale practic nu există. Ca urmare, în practică, se constată deseori că minorii se prezintă în instanță neînsoțiți de părinți, sau de alte autorități. Deoarece, numirea autorității tutelare ca reprezentant legal al copilului, poartă un caracter expromt, prezența reprezentanților acestei instituții este mai mult o formalitate.

Există, însă și situații când autoritatea tutelară participă atât la acțiunile de urmărire penală cât și la faza judecării cauzei. Multitudinea obligațiilor puse în sarcina autorității tutelare, resursele umane limitate, fluctuația mare de cadre conduc spre carențe ce vizează continuitatea între fazele procesuale, din punctul de vedere al desemnării persoanei ce ar reprezenta interesele copilului. În acest context, apar situații când pentru fiecare fază procesuală, urmărire penală, judecată în primă instanță, apel și recurs uneori și pentru fiecare ședință de judecată, este desemnat câte un nou reprezentat al autorității tutelare.

Atribuțiile autorității tutelare în ceea ce privește reprezentarea drepturilor și intereselor copiilor se exercită prin mijloace și activități judiciare, cum ar fi acțiunile civile adresate instanțelor judecătorești în temeiul art. 73 din Codul de procedură civilă, avizele prezentate în cazul pricinilor civile ce au drept obiect litigii ce vizează creșterea și educarea minorului, precum și la soluționarea cererilor privind încuviințarea adopției.

În mun. Chișinău în cadrul Direcțiilor pentru protecția drepturilor copilului sunt specialiști care se ocupă exclusiv de instrumentarea cazurilor copiilor aflați în conflict cu legea. Dar, nu există un mecanism coerent de instruire inițială a acestor specialiști și formare continuă, în vederea specializării în domeniul asistenței copiilor aflați în contact cu sistemul de justiție.

În contextul celor menționate se recomandă:

- MMPSF să elaboreze recomandări practice și metodologii de lucru cu copiii aflați în contact cu sistemul de justiție, pentru asistenți sociali și specialiștii în protecția

copiilor, care să includă etapele, procedurile și instrumentele de lucru în procesul de asistență a copilului în contact cu sistemul de justiție;

- MMPSF să examineze opțiunile de specializare a specialiștilor în protecția copilului și a asistenților sociali în asistarea copiilor aflați în contact cu sistemul de justiție

- MMPSF să asigure instruirea inițială și continuă a specialiștilor ce asistă copii în instanțele de judecată, în domeniul examinării pricinilor civile, penale și contravenționale cu implicarea minorilor.

Totodată, menționăm că prin adoptarea de către Parlament a proiectului Legii privind protecția specială a copiilor în situații de risc și a copiilor separați de părinți vor fi reglementate un șir de atribuții inexistente pînă în prezent care vor ameliora situația în domeniul respectiv.

Interpreții și traducătorii nu sunt specializați

Serviciile de interpretariat asigurate copilului la examinarea cauzei în instanța de judecată garantează aplicarea principiului potrivit căruia actele procedurale ale organului de urmărire penală și cele ale instanței de judecată se înmînează bănuitului, învinuitului, inculpatului, fiind traduse în limba lui maternă sau în limba pe care acesta o cunoaște. În vederea implementării acestui principiu organigramele instanțelor prevăd posibilitatea angajării traducătorilor/interpreților.

În general nu sunt obstacole privind accesibilitatea la acest serviciu pentru copii ce interacționează cu sistemul de justiție.

5. Servicii de mediere

Mediatorii nu sunt specializați în cauze cu implicarea minorilor

Medierea este modalitate alternativă de soluționare a conflictului dintre părți pe cale amiabilă, cu ajutorul unei terțe persoane în condiții de neutralitate, imparțialitate și confidențialitate. Medierea se întemeiază pe cooperarea părților și utilizarea de către mediator a unor metode și tehnici specifice, bazate pe comunicare și negociere.

În prezent, în Republica Moldova procesul de mediere este practic inaplicabil în procedurile ce implică copiii.

În prezent, se elaborează un nou proiect de lege cu privire la mediere în care se reglementează specializarea mediatorilor pe domenii de activitate.

6. Servicii de asistență și reabilitare acordate copiilor supuși probațiunii
Consilierii de probațiune sunt specializați în lucru cu minorii prin Ordinul nr. 108-p din 31 ianuarie 2013 cu privire la stabilirea persoanelor care lucrează cu copiii aflați în conflict cu legea penală.

Serviciile de probațiune au prerogativa de a întocmi referatele de evaluare a minorilor pentru organele judiciare cu scopul estimării riscului pentru siguranța publică cu relevanță în luarea măsurilor preventive și a individualizării pedepsei în vederea aplicării unei sentințe adecvate nevoilor de reabilitare și reintegrare socială a copiilor infractori. Aceste servicii au atribuții în supravegherea executării sancțiunilor neprivative de libertate cu scopul asigurării respectării măsurilor și îndeplinirii obligațiilor impuse de instanța de judecată în cazul aplicării sancțiunilor neprivative de libertate; acordarea de asistență socială pentru perioada supravegherii, acordarea de asistență post-penală, asistența și consilierea, activități prin intermediul cărora se urmărește susținerea persoanelor aflate în supravegherea acestor servicii, diminuarea pericolului de comitere a unor noi infracțiuni din partea persoanelor condamnate și reducerea efectelor negative ale detenției în paralel cu pregătirea pentru liberare și acordare de asistență postpenală.

Analiza sistemului de probațiune din Moldova, reflectă faptul că în privința minorilor toate acțiunile de probațiune sunt în sarcina unui consilier de probațiune specializat.

Sistemul actual de probațiune în privința minorilor este în faza de dezvoltare și de identificare a mecanismelor viabile pentru prestarea serviciilor psiho-socio-legale copiilor aflați în sistemul de justiție penală. Practicile internaționale demonstrează că sistemele de probațiune au nevoie de servicii psihosociale

standardizate, ce au menirea de a schimba comportamentul antisocial al copilului, prevenirea riscului de recidivă și sporirea siguranței comunitare.

7. Servicii de detenție

În Republica Moldova există penitenciar specializat pentru minori, la fel există secții speciale pentru minori și în alte penitenciare. Personalul penitenciarelor sau secțiilor de acest fel sunt specializați în lucru cu copiii

Copilul ajunge în contact cu sistemul de detenție în cazul aplicării arestului ca măsură cu caracter de constrângere, în condițiile stipulate în art. 185-187 din CPP al RM sau în rezultatul pronunțării sentinței de condamnare prin care a fost stabilită o pedeapsă privativă de libertate. Instituțiile penitenciare și izolatoarele de urmărire penală sunt gestionate de către Departamentul Instituțiilor Penitenciare.

În Republica Moldova există un singur penitenciar pentru minori, Penitenciarul nr. 2 din or. Lipcani, r. Briceni. Penitenciarul nr. 2 este destinat pentru detenția minorilor de gen masculin. Potrivit datelor prezentate, secția de minori este separată de adulți, însă în același instituție este o secție în care se dețin persoane majore, care înainte de condamnare au deținut funcții speciale, iar aflarea lor în alt penitenciar ar putea pune în pericol securitatea personală a acestora.

Există secții speciale pentru minori și în alte penitenciare, spre exemplu în Penitenciarul nr. 7 din localitatea Rusca funcționează un sector pentru detenția condamnatelor minore. Sectoare pentru minori sunt și în cadrul celor cinci izolatoare de urmărire penală.

În cadrul programelor desfășurate cu minori, nu neapărat specifice lor, se includ programele socio-educative. Având drept scop respectarea drepturilor copilului la instruire și a evitării analfabetismului pentru copiii aflați în detenție sunt organizate activități socio-educative, cum ar fi: programul cu privire la organizarea activităților cu deținuții noi sosiți în penitenciar; programul de inițiere a deținuților în domeniul științelor socio-juridice; programul cu privire la educația fizică și sport cu condamnații; programul cu privire la reducerea violenței în mediul deținuților;

programul cu privire la pregătirea pentru liberarea deținuților din detenție, programul cu privire la pregătirea pentru liberarea condiționată a deținuților.

În cadrul proiectului comun al Ministerului Justiției și UNICEF „Suport Ministerului Justiției în promovarea reformelor justiției pentru copii” a fost elaborat curriculumul pentru personalul care lucrează cu copiii aflați în detenție – „Asigurarea drepturilor copiilor din detenție”, ce ar contribui la formarea unor competențe noi, specifice, necesare unui angajat al sistemului penitenciar care interacționează cu minorii în detenție în realizarea adecvată a rolului și misiunii lui profesionale, avînd menirea de a da o mai mare claritate asupra exigențelor speciale de tratament a copiilor în detenție.

De asemenea, începînd cu anul de instruire 2012, în programele de instruire inițială și perfecționare a fost introdusă disciplină nouă „Asigurarea drepturilor copiilor în locurile de detenție”, lecții ce au fost citite la fiecare grup instruit. Numărul de ore pentru fiecare program este:

- pregătirea inițială a subofițerilor de justiție (3 luni, cursanți) - 8 ore;
- pregătirea inițială a ofițerilor (2 săptămîni) - 4 ore;
- perfecționarea personalului sistemului penitenciar (1 săptămîna) - 4 ore.

Cu referire la instruirea personalului din penitenciarul nr.10 Goian, penitenciar pentru minori, s-au desfășurat două module de instruire, și anume, I-ul modul s-a constituit din lecții teoretice, care s-au petrecut în centrul instructiv pe perioada 13.08.12 - 24.08.12 și modulul II, a conținut lecții practice desfășurate în penitenciarul nr. 10, pe perioada 26.11.12-30.11.12.

8. Servicii educaționale publice

a. Servicii de educație și plasament rezidențial sunt specializate pentru minori

Serviciile educaționale sunt coordonate și subordonate de autoritatea centrală în persoana Ministerului Educației. Ca organ de specialitate al administrației publice centrale, Ministerul Educației împreună cu Direcțiile de învățămînt și unitățile de învățămînt este obligat să asigure educația pentru toți copiii, care este un drept

recunoscut atât în Convenția O.N.U. cu privire la drepturile copilului, cât și în legislația internă în materie de educație și să contribuie la promovarea unor programe derulate în cadrul unităților de învățământ cu privire la promovarea drepturilor copilului.

Astfel, Ministerul Educației are misiunea să întreprindă măsurile necesare pentru facilitarea accesului la educația preșcolară și asigurarea învățământului general obligatoriu și gratuit pentru toți copiii inclusiv și pentru cei care sunt privați de libertate.

Totodată, în sarcina Ministerului Educației sunt puse și sarcinile de a dezvolta programe în vederea prevenirii violenței în familie; să organizeze cursuri speciale de pregătire pentru copiii care nu pot răspunde cerințelor programelor școlare naționale ori pentru copiii care au abandonat școala în vederea reintegrării lor în sistemul național de învățământ; să contribuie la prevenirea abandonului școlar din motive economice și să întreprindă măsuri de cooperare cu serviciile sociale publice și private pentru acordarea unor servicii de suport social în domeniul școlar, cum sunt: hrană, rechizite, transport.

Aceste servicii sau activități pot fi acordate în locația serviciilor educaționale de tip rezidențial, conform planului individualizat de protecție al copilului, copiilor abuzați, neglijați, inclusiv victime ale traficului, exploatării prin muncă și exploatării sexuale în scop comercial și pentru copiii care au săvârșit o faptă penală și nu răspund penal.

Trebuie să menționăm că și pînă în prezent pentru copiii în contact cu justiția penală acest serviciu este cel mai accesibil, deoarece plasarea acestor copii în servicii de alternativă poartă un caracter dificil.

b. Servicii de educație prestate în cadrul instituțiilor de detenție sunt specializate pentru minori

În cadrul instituțiilor de detenție serviciile educaționale sunt prestate de către cadre didactice din comunitate. Organizarea activității didactice cu copiii aflați în detenție se efectuează în contextul curriculumului și a planului cadru aprobat.

Organizarea activității didactice se bazează pe criterii asemănătoare sistemului de învățământ tradițional, cum ar fi: gruparea elevilor pe grupe în funcție de vîrstă și gradul de pregătire, organizarea conținuturilor pe discipline distincte cu programe proprii eşalonate pe anii de studii prin planul de învățământ general, trecerea elevilor dint-un an de studiu în altul, superior pe criteriu promovării pe baza rezultatelor școlare, desfășurarea activității după orar, sub formă de lecții cu toți elevii grupului respectiv.

c. Servicii educaționale de alternativă prestate în cadrul serviciilor de detenție sunt specializate pentru minori

Serviciile educaționale de alternativă prestate în cadrul serviciilor de detenție presupun organizarea activității practice bazate pe interesele copiilor ce se află în detenție. Printre aceste activități putem enumera: activități culturale: concerte, lectură artistică, presă periodică, vizionarea de filme; activități recreative și artistice: desen, croșetat, cioplit în lemn; activități sportive: competiții, fotbal; activități recreative: sărbătorile tradiționale, ziua ușilor deschise. Activitățile descrise pot fi prestate de către educatori angajați ai instituției de detenție sau de către voluntari. Deși procedura de obținere a permisiunii de a face voluntariat este mult prea birocratică, astfel de inițiative civice capătă contur și în Republica Moldova.

9. Servicii de expertiză

Medicii legiști nu sunt specializați în lucru cu copiii

Expertiza medico-legală este o activitate efectuată de către experții judiciari medico-legali titulari încadrați în subdiviziunile Centrului de Medicină Legală care este o instituție publică, pe lângă Ministerul Sănătății, colaboratorii Catedrei medicină legală a Universității de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”, iar în caz de necesitate – și de experți judiciari medico-legali delegați, în cadrul acțiunii procesuale, pentru explicarea unor fapte sau circumstanțe ale cauzei cercetate. Expertiza se efectuează la ordonarea organului

de urmărire penală, a instanței judecătorești, a organului împuternicit să examineze cazurile cu privire la contravențiile administrative, a avocatului parlamentar, precum și la cererea persoanei fizice și juridice.

Centrul care este o instituție de expertiză judiciară specializată în domeniul medicinei legale, prestează următoarele servicii medicale privind persoanele, inclusiv minorii, în baza documentelor medicale, materialelor cauzelor penale, civile și de altă natură pentru constatarea: gravității vătămării corporale, stării de sănătate, simulării, disimulării, agravării, a bolilor artificiale și a automutilării, stărilor sexuale contestabile și în cazul agresiunilor cu caracter sexual, stării de ebrietate alcoolică și narcotică, identității, vârstei persoanei, volumului incapacității generale și profesionale de muncă, filiației, stării toxico-narcologice, alte forme de cercetare medico-legală, în conformitate cu legislația în vigoare.

Trebuie să menționăm că doar anumite serviciile de expertiză pentru copii sunt gratuite, în cazurile când costurile pentru efectuarea expertizelor medico legale nu sunt acoperite din bugetul de stat, cheltuielile se pun pe seama familiei copilului. Există însă servicii de expertiză care pot fi prestate doar contra plată, spre exemplu expertizele și investigațiile medico-legale biologice de apreciere a filiației față de tată sau mamă. Serviciile de expertiză prestate contra plată sunt stabilite prin Regulamentul cu privire la prestarea de către Centrul de Medicină Legală a unor servicii medico-legale contra plată din 26 decembrie 2000.

Potrivit Regulamentului Centrului de Medicină Legală examinarea cazurilor de agresiuni cu caracter sexual, precum și în alte cazuri când există pericolul de dispariție a unor mijloace de probă sau de schimbare a unor situații de fapt se efectuează în regim non-stop. Având în vedere numărul mare de solicitări la care trebuie să facă față medicul legist, în practică se creează situații de tergiversare a efectuării examinărilor medico legale, copiii victime ale violențelor sexuale și fizice fiind puși în situația de a aștepta ore în șir pînă când vor fi primiți sau sunt puși în situația de a veni în altă zi. Astfel de curențe generează situații de adresare tardivă a copiilor la medicul legist, revictimizare sau abandonare a intenției de a mai veni la medicul legist. Potrivit experților medicolegali, în cazurile de viol sau

violență fizică termenul limită în care trebuie făcută expertiza este de maxim 7 zile. Omiterea acestui termen conduce imposibilitatea efectuării expertizelor medico legale.

Instituțiile medico-legale nu dispun de personal specializat în examinarea copiilor. Copiii sunt examinați în aceleași condiții și încăperi cu persoanele mature, de către medici în atribuția de funcție a cărora intră aprecierea stării de sănătate a copilului, dar nu și înțelegerea și compasiunea față de copiii victime. Deși toți copiii care ajung în sistemul de expertiză au trecut printr-un stres enorm, organigrama Centrului de Medicină Legală nu prevede angajarea unor psihologi.

Într-o astfel de accepțiune consideram a fi imperativ necesar ca Ministerul Sănătății:

- să examineze opțiunile de specializare a medicilor legiști în domeniul asistării copiilor; în acest sens se vor lua măsuri privind estimarea numărului de medici legiști specializați necesari și a costurilor pentru asigurarea unui sistem specializat durabil;
- sa revizuiască organigrama Centrului de Medicină Legală, pentru a prevedea posibilitatea de angajare a unui psiholog ce ar asista copiii ajunși în contact cu sistemul de expertiză, fiind luate măsuri privind estimarea numărului de psihologi specializați necesari în funcție de numărul solicitărilor și a costurilor pentru asigurarea unui sistem specializat durabil;

Medicii psihiatri nu sunt specializați în lucru cu copiii

Expertiza psihiatrică, este o activitate efectuată de către experții(medici) din cadrul instituțiilor de psihiatrie și psihoneurologie de stat, în cadrul acțiunii procesuale, pentru explicarea unor fapte sau circumstanțe ale cauzei cercetate.

Prevederile art. 143 din CPP prevăd că, expertiza psihiatrică se dispune și se efectuează, în mod obligatoriu, pentru constatarea:

- stării psihice și fizice a bănuțului, învinutului, inculpatului – în cazurile în care apar îndoeli cu privire la starea de responsabilitate sau la capacitatea lor de a-și apăra de sine stătător drepturile și interesele legitime în procesul penal;

- stării psihice sau fizice a părții vătămate, martorului dacă apar îndoieli în privința capacității lor de a percepe just împrejurările ce au importanță pentru cauza penală și de a face declarații despre ele, dacă aceste declarații ulterior vor fi puse, în mod exclusiv sau în principal, în baza hotărârii în cauza dată.

În acest context, art. 152 din CPP prevede că, dacă pentru efectuarea expertizei medico- psihiatrice apare necesitatea unei supravegheri îndelungate, bănuitul, învinuitul, inculpatul poate fi internat într-o instituție medicală.

Potrivit art. 51 din Legea nr. 1402 din 16 decembrie 1997 privind sănătatea mentală, minorii suferinzi de tulburări psihice beneficiază de toate drepturile și libertățile cetățenilor prevăzute de legislație. Plasarea minorilor în instituțiile de sănătate mentală prevede beneficierea de arii habituale separate de adulți și de un mediu asigurat, adaptat vârstei minorilor și necesităților de dezvoltare ale acestora. Fiecare minor plasat în o instituție de sănătate mentală trebuie să aibă un reprezentant legal care să-i exprime interesele, inclusiv consimțământul la tratament. În relațiile cu instituția medicală și cu lucrătorii medicali, precum și cu alte persoane fizice și juridice, minorul este reprezentat de un adult în condițiile legii. La acordarea asistenței medicale se va ține cont de voința minorului în măsura adecvată capacității lui de înțelegere. Minorul suferind de tulburări psihice nu poate fi supus experimentelor, terapiei electroconvulsive, cercetărilor științifice sau didactice, fotografierii, filmării, videoimprimării și oricărui tratament ireversibil (psihochirurgical) fără consimțământul lui sau al reprezentantului lui legal.

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Perfecționarea cadrului normativ pentru a asigura specializarea persoanelor care lucrează cu copiii aflați în contact cu sistemul justiției are loc la nivel departamental prin adoptarea de ordine, elaborarea de instrucțiuni și alte acte departamentale. În paralel cu aceasta, specializarea se produce prin elaborarea de programe de instruire specializată și cursurile propriu-zise. În acest context menționăm:

Prin Ordinul procurorului general nr. 808-p din 07.09.2010 cu privire la sarcinile procuraturii în domeniul protecției drepturilor copilului și înfăptuirea justiției pentru minori au fost desemnați **procurori specializați** în problemele copiilor. Respectiv, procurorii specializați beneficiază de cursuri de formare și instruire specializate în domeniul asistării și protecției copiilor, cursurile fiind organizate de către Institutul Național al Justiției.

În ce privește **sistemul judecătoresc**, comunicăm că Consiliul Superior al Magistraturii a solicitat tuturor instanțelor judecătorești identificarea judecătorilor care vor fi specializați în examinarea cauzelor cu implicarea minorilor. Lista judecătorilor a fost definitivată, fiind aprobată prin Hotărâre Consiliului Superior al Magistraturii nr. 219/8 din 5 martie 2013.

Important este și specializarea **avocaților** în cauzele cu minori, care acordă asistență juridică garantată de stat. În acest sens sunt relevante următoarele hotărâri ale Consiliului Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat, după cum urmează:

- 1) Hotărârea nr. 16 din 29.09.2010 (formarea listelor de avocați specializați în cauzele cu minorii);
- 2) Hotărârea nr. 03 din 11.04.2012 (actualizarea listei avocaților specializați în cauzele cu implicarea copiilor);

3) Hotărîrea nr. 19 din 21.12.2012 (suplinirea listei avocaților specializați în cauzele cu implicarea copiilor);

Pentru realizarea acțiunii în cauză, Oficiul Central de Probațiune a aprobat Ordinul nr. 108-p din 31 ianuarie 2013 cu privire la stabilirea persoanelor care lucrează cu copiii aflați în conflict cu legea penală. Ordinul indicat conține lista nominală a **consilierilor de probațiune** din țară, care vor întocmi referatele de evaluare prezentențială, vor supraveghea și acordă asistență și consiliere copiilor supuși probațiunii.

În cadrul proiectului comun al Ministerului Justiției și UNICEF „Suport Ministerului Justiției în promovarea Reformelor justiției pentru copii” a fost elaborat curriculumul pentru personalul care lucrează cu copiii aflați în detenție – „asigurarea drepturilor copiilor din detenție”, ce ar contribui la formarea unor competențe noi, specifice, necesare unui angajat al sistemului penitenciar care interacționează cu minorii în detenție în realizarea adecvată a rolului și misiunii lui profesionale, avînd menirea de a da o mai mare claritate asupra exigențelor speciale de tratament a copiilor în detenție.

Întru realizarea specializării actorilor din sectorul justiției în lucru cu copiii se recomandă:

Ministerului Afacerilor Interne:

- să numească în fiecare comisariat ofițeri de urmărire penală specializați în instrumentarea cauzelor penale ce implică copii, prin operarea modificărilor de rigoare în dispozițiile (ordinile) cu privire la distribuirea obligațiilor de serviciu ale ofițerilor de urmărire penală. Numărul ofițerilor de urmărire penală specializați în instrumentarea cauzelor penale ce implică copii, va fi stabilit în dependență de volumul de lucru în fiecare localitate;
- să efectueze instruirea ofițerilor de urmărire penală în vederea dezvoltării competențelor de relaționare constructivă cu copii aflați în contact cu sistemul de justiție.

Ministerului Muncii, Protecție Sociale și Familiei

- să elaboreze un regulament care să reglementeze modul de perfectare, aprobare a avizelor prezentate de către autoritatea tutelară în cauzele civile, sub aspectul instituirii unui criteriu colegial de aprobare a avizelor;
- să examineze posibilitatea de a introduce în organigrama Direcțiilor de asistență socială și protecție a familiei o unitate de psiholog și o unitate de jurist.

Ministerului Educației

- să ia măsuri pentru a spori și consolida rolul psihologului școlar în domeniul prevenirii delincvenței juvenile și a asigura activitatea psihologilor în unitățile de învățământ în sprijinul asistării psihologice a copiilor aflați în contact cu sistemul de justiție.

Ministerului Sănătății

- să examineze opțiunile de specializare a medicilor legiști în domeniul asistării copiilor;
- să revizuiască organigrama Centrului de Medicină Legală, pentru a prevedea posibilitatea de angajare a unui psiholog ce ar asista copiii ajunși în contact cu sistemul de expertiză;
- să elaboreze recomandări practice și să asigure instruirea medicilor legiști în domeniul examinării medicale a copiilor ce interacționează cu sistemul de justiție, focusate pe statutul procesual al copilului.

Ca o recomandare de ordin general este asumarea rolului de coordonator a politicilor în domeniul apărării drepturilor și intereselor minorilor de către o autoritate publică. Aceasta ar contribui la uniformizarea politicilor în domeniu, ar exclude dublarea unor acțiuni, ar unifica eforturile inclusiv și în vederea creării unei justiții juvenile prietenoase copilului. Considerăm că ar fi oportun ca instituția coordonatoare să fie Ministerului Muncii, Protecție Sociale și Familiei sau Centrul pentru Drepturile omului ținând cont de atribuțiile acestor instituții.

În urma cercetărilor realizate concluzionăm că o bună parte din actorii sectorului justiției sunt deja specializați în lucru cu copiii prin acte departamentale, iar ceilalți urmează a fi specializați, la fel, prin acte departamentale, adoptate de fiecare autoritate competentă. Astfel, întru specializarea actorilor din sectorul justiției în lucrul cu copiii, nu sunt necesare modificări la nivel legislativ.

ȘEF SUBDIVIZIUNE _____

